

УДК 378.046.4:355.237:327.56

Ю.М. Захарчишина

(Житомирський військовий інститут
Національного авіаційного університету)

СОЦІОКУЛЬТУРНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ-МИРОТВОРЦІВ

*У статті розглядається доцільність соціокультурної підготовки
офіцерів-миротворців у рамках професійної підготовки.*

*Визначаються й аналізуються структурні елементи й завдання
соціокультурної підготовки як педагогічної системи. Висвітлюються
можливості соціокультурної спрямованості військової освіти.*

Культуротворча й духовна місія військової освіти на початку ХХІ ст. переживає не менш серйозні потрясіння і трансформації, ніж функції соціально-економічного й соціально-політичного напрямів [1: 252]. У сучасних наукових дослідженнях із педагогіки обґрунтовуються актуальність культуротворчої освіти (І.А.Зязюн) у поєднанні з уявленням про формування гуманістичного типу особистості, перехід від ідеї "освіченої людини" до ідеї "людини культури" [2]. Звідси випливає, що освіта має бути потужним механізмом формування культури соціуму, тому що вона є одним із суттєвих елементів і трансляторів культури як всеохоплюючого явища [3:155]. На нашу думку, цю ідею слід поширити і на військовослужбовців, зокрема, офіцерів-миротворців, діяльність яких набуває все більшої значущості в сучасному світі.

Актуальність статті обумовлена тим, що соціокультурна спрямованість фахової підготовки сучасного миротворця постає сьогодні як нагальна проблема, яка потребує дослідження.

Предметом дослідження є соціокультурна підготовка сучасного військового фахівця у ВВНЗ України. Мета статті полягає в окресленні можливостей соціокультурної спрямованості професійної підготовки офіцера-миротворця, визначенні структурних елементів соціокультурної підготовки як педагогічної системи.

Проблемі взаємозв'язків культури й освіти присвятили свої дослідження А.О. Афанасьєв, О.В. Вознюк, О.А. Дубасенюк, М.І. Нещадим, Л.М. Маєвська, В.С. Маслов, В.М. Сичов та інші вчені. Окремі аспекти соціокультурної підготовки розглядаються в роботах Т.А. Валіахметової, Д.Ф. Глеби, О.В. Долженко, В.О. Калініна, В.Я. Міщенко, Г.О. Наседкіної, О.О. Телічкіна, О.О. Фостачук, С.О. Шехавцової. Особливості соціальної спрямованості військової освіти висвітлюють у своїх роботах В.С. Афанасенко, А.М. Ващенко, Е.П. Дуб, М.М. Ісаєнко, В.В. Кирилов, О.І. Косаревська, Є.Ю. Литвиновський, А.М. Маш-

талір, О.В. Назола, М.І. Нещадім, Ю.М. Пащук, С.Т. Полторак, Д.І. Сохадзе, В.В. Ягунов та ін.

На думку М.І. Нещадима та В.С. Маслова, багато десятиліть вважалося, що армія і культура малосумісні, що військова справа може обійтися й без певного фундаментального і прикладного культурологічного забезпечення. Зацікавленість теоретиків і практиків культурологічного навчання й виховання офіцерів у пошуках оптимальних методів цієї роботи пояснюється певною залежністю бойової підготовки підрозділів і частин від рівня їх культурологічних знань, навичок, умінь, якостей і звичок [4:12; 1: 267].

В.С. Маслов зазначає: "Важливою і змістовною галуззю навчання та виховання офіцерського складу є його *культурологічна спрямованість*. Відійшли у минуле ті часи, коли офіцеру було достатньо вправно стріляти зі всіх видів зброї, добре водити штатну бойову техніку, виразно і гучно подавати команду, мати навички тактичного чи оперативного мислення і належний зовнішній вигляд" [4: 31]. Дослідник вважає, що підготовка військових фахівців повинна мати культурологічну спрямованість, яка передбачає й гуманітаризацію військової освіти взагалі.

На наш погляд, цікавим є досвід інших країн у реалізації концепції гуманітаризації вищої освіти. Так, у США вища освіта спрямована на формування духовних властивостей особистості. У Німеччині, наприклад, кваліфікаційні вимоги до фахівців включають також і навички мистецтва спілкування, співпраці, етикету тощо. Особливе значення надається знанню, яке формує ядро індивідуальної соціальної особистості. Серед пізнавальних елементів сукупної кваліфікації є такі: хист до керівництва, вміння вести переговори, налагоджувати контакт, риторичні й етикетні навички та ін. У Збройних Силах Канади досвід підготовки військових кадрів взагалі є типовим і показовим для всіх країн НАТО. При цьому вивчається окрема дисципліна "Культурна географія", де дуже міцним є блок, який включає теми: "Поведінка офіцера", "Військовий професіоналізм та етика", "Офіцерські традиції та державні цінності", "Загальнолюдський етикет" [4; 5]. Наведені факти дають підстави говорити про можливість розширення спектру аспектів підготовки українського офіцера до миротворчої діяльності за рахунок включення соціокультурної підготовки.

Відомо, що Україна й Польща мають досить великий досвід співпраці в миротворчій діяльності. Так, спільний українсько-польський батальйон "Укрполбат" неодноразово брав участь у миротворчих місіях, де українські й польські офіцери зарекомендували себе як висококваліфіковані фахівці. У рамках цієї співпраці регулярно проводяться спільні навчання та тренування миротворців України й Польщі. Головною метою тренування є координація спільних дій і

злагодження штабу спільного українсько-польського миротворчого батальйону. Серед задач, які відпрацьовуються в процесі навчань, виділяються такі, як демонстрація присутності миротворців і відпрацювання взаємодії між військовослужбовцями миротворчих підрозділів різних контингентів, патрулювання, контроль за безпекою пересування місцевих жителів, надання гуманітарної допомоги, перевірка автотранспорту і населення щодо наявності зброї, вибухівки, наркотичних речовин, охорона історичних пам'яток та ін. [6]. Виконання таких завдань, на наш погляд, потребує не лише польової підготовки, а й соціокультурної, оскільки передбачає міжкультурну взаємодію, спілкування з місцевим населенням, участь у соціокультурній діяльності країни перебування. Тому перспективним напрямом спільної підготовки україно-польських миротворців можна вважати їх підготовку до *соціокультурної діяльності* в миротворчих місіях.

У сучасних освітніх процесах Польщі відбувається реформа системи вищої професійної освіти відповідно до полікультурних і соціокультурних традицій, які сформувалися в концепціях багатьох розвинутих країн. Провідними тенденціями вищої освіти в Польщі стали: *соціально-культурна актуалізація* майбутніх фахівців; зміна цілей навчання у зв'язку зі змінами, що відбуваються в польському суспільстві та його долученням до європейського співтовариства; підготовка фахівців до європейської інтеграції на інструментальному та екзистенційному рівнях; підготовка осіб, що навчаються, до формування відповідних інтерперсональних відносин у соціокультурному просторі, що ґрунтуються на толерантності, розумінні іншої людини, збереженні рівноваги між європейським і національним вимірами системи професійної підготовки; науковість, інтеграційність і міждисциплінарність змісту професійної підготовки [7: 214]. Зауважимо, що перелічені тенденції освіти Польщі повною мірою стосуються військової освіти, зокрема, професійної соціокультурної підготовки офіцерів-миротворців.

Суттєво, що сучасне розуміння професійної миротворчої діяльності стає все більш багаторівневим, комплексним [7; 8; 9; 10; 11; 12]. Неабияку роль у ньому відіграє соціокультурна спрямованість діяльності військового фахівця. Цінною для дослідження особливостей соціокультурної підготовки миротворця на сучасному етапі розвитку цивілізації є "Декларація принципів толерантності", в якій зазначається, що досягненню миру сприяє заміна культури війни культурою миру [13: 35]. На нашу думку, саме соціокультурна спрямованість професійної підготовки миротворців надає можливість акцентувати увагу на вивченні культури миру як альтернативі культурі війни. Використання соціокультурного підходу, опора на пріоритетність

визначає соціально-психологічні, професійні орієнтації офіцера-миротворця. Насамперед – це суттєве ускладнення соціокультурних функцій військових фахівців в умовах миротворчої діяльності й постійного поглиблення сфер міжкультурної комунікації з урахуванням рекомендацій ЮНЕСКО з питань освіти в дусі миру, поваги прав людини, з орієнтацією на діалог культур як філософію освіти [14; 9; 15].

Ми вважаємо, що соціокультурна освіта є обов'язковим компонентом професійної підготовки офіцера-миротворця, яка повинна бути спрямована на розвиток самосвідомості суб'єкта, носія колективних та індивідуальних соціокультурних характеристик та його ролі як суб'єкта діалогу культур, інтегративних загальнокультурних і комунікативних умінь. Це також передбачає узагальнення досягнень культур, що вивчаються спільно у світовому спадку, потреб офіцерів у соціокультурному сприйманні світу, пізнанні розвитку світового комунікативного процесу, розвитку багатомовності й багатокультурності як характерних рис сучасного світу. У нашому дослідженні ми дотримуємось позиції, що діалогово-культурологічний підхід до соціокультурної підготовки офіцера-миротворця суттєво впливає на формування його стилів військово-професійної діяльності.

Важливо, що соціокультурна підготовка офіцера-миротворця буде ефективною лише за умови, що здійснюватиметься як педагогічна система. Це дає підстави для висновку про її комплексний характер. Зміст цієї системи має відповідати меті, завданням конкретного напрямку миротворчої діяльності. Соціокультурна спрямованість професійної підготовки миротворця охоплює різноманітні ідейно-моральні, соціально-психологічні, особистісно-психологічні, організаційні, процесуальні й методичні аспекти.

Спираючись на дослідження В.С. Маслова [4], можна виділити ряд структурних елементів, що характеризують суть соціокультурної підготовки як системи:

- визначення, усвідомлення і постановка всієї сукупності цілей і завдань соціокультурної підготовки на всіх етапах професійної підготовки офіцера-миротворця;
- всебічне вивчення й констатація наявного рівня соціокультурної підготовки особи на конкретному етапі життєвого і службового шляху, а також виявлення і врахування основних тенденцій цього розвитку;
- комплексне і творче використання системи методів, засобів, форм і прийомів соціокультурної підготовки, вибір їх оптимального співвідношення з урахуванням індивідуальних особливостей офіцера, службових умов його миротворчої діяльності;
- цілеспрямоване педагогічне спрямування соціокультурного самовиховання слухача-офіцера.

Отже, перелік цих елементів свідчить про те, що впровадження комплексності й системності соціокультурної підготовки офіцерів-миротворців на практиці є досить складною справою. Водночас необхідно виділити два ряди взаємопов'язаних завдань, включених у єдиний процес соціокультурної підготовки:

- озброєння офіцерів конкретними соціокультурними знаннями, навичками та вміннями;
- формування у них відповідних моральних і соціокультурних якостей.

Принагідно зазначимо, що для здійснення цих завдань потрібно розробити програму соціокультурного самовдосконалення. Цей процес повинен стати керованим на достатньо високому системному рівні.

Висновки. Взаємодія освітніх процесів України й Польщі є актуальним і потужним засобом оптимізації соціокультурної підготовки військових фахівців. Соціокультурну підготовку офіцерів-миротворців потрібно розглядати як обов'язковий імператив. Цей процес являє собою цілісну, динамічну педагогічну систему взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів. Політика й програми в галузі соціокультурної підготовки військовослужбовців повинні сприяти успішному здійсненню соціокультурної діяльності в миротворчих місіях, що включає взаєморозуміння й толерантність у відносинах між окремими людьми, а також між етнічними, соціальними, культурними, релігійними й мовними спільнотами та націями, з якими взаємодіє миротворець.

Список використаних джерел та літератури

1. Нещадим М.І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2003. – 852с.
2. Зязюн І.А. Гуманістична парадигма в освіті // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспектива розвитку. – Ч. II: Нова парадигма вищої освіти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17–18 квітня 1996 р. – К., 1996. – С. 18–20.
3. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. – 416 с.
4. Маслов В.С. Теорія і практика культурологічної підготовки слухачів і курсантів: Монографія. – К.: Логос, 1997. – 174 с.
5. Литвиновський Є.Ю. Формування в офіцерів структури виховної роботи Збройних Сил України вмінь проектування виховного процесу: Автореф. ... канд. пед. наук. – К., 2003. – 20 с.
6. Міноборони повідомляє новини миротворчих контингентів [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=22973784
7. Якса Н. В. Теоретичні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах

- полікультурності Кримського регіону : [монографія] / Н. В. Якса ; наук. ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2006. – 433 с.
8. Машталір А.М. Формування творчих якостей майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. – Київ, 2006. – 253с.
  9. Телічкін О.О. Психологічна адаптація співробітників поліції до несення служби в миротворчій місії: Автореф. дис. ... канд. псих. наук. – Харків, 1998. – 17 с.
  10. Ягунов В.В. Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України: Автореф. ... д-ра пед. наук. – К., 2002. – 34 с.
  11. Mellor-Clark S., Baker de Altamirano: Campaign. English For the Military. Student's Book. Level 1. – Oxford: Macmillan Publisher Limited, 2004. – 160p.
  12. Solomon Z., Miculincer M, Benbenishty R. Combat stress reactionclinical manifestations and correlates // Mil. Psychol. – 1989. – V. 1. – № 1. – P. 35-47.
  13. Маєвська Л.М. Етнокультурне виховання. Нормативно-правове забезпечення: Міжнародний та вітчизняний рівень (Методичні рекомендації до курсу "Основи етнокультурного виховання"). – Житомир: Полісся, 2007. – 304с.
  14. Калінін В.О. Формування професійної компетентності вчителя іноземної мови засобами діалогу культур: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. – Житомир, 2005. – 307с.
  15. Фостачук О.О. Соціальна пам'ять як соціокультурний феномен: Автореф. ... канд. соц. наук. – Харків, 2005. – 21 с.

Zacharczyszyna J. M. Socjokulturalne ukierunkowanie przygotowania profesjonalnego oficerow-pokowcow.

Artykuł analizuje potrzebę socjalno-kulturowego przygotowania oficerow w ramach przygotowania profesjonalnego. Wyznaczone i przeanalizowane zostały elementy strukturalne oraz zadania socjalno-kulturowe przygotowania jako systemu pedagogicznego. Wyświetlane możliwości socjokulturowego ukierunkowania kształcenia wojskowego

Zakharchyshyna Yu.M. Sociocultural Direction of the Officers-Peacekeepers' Professional Training.

The advisability of the sociocultural training of the officers-peacekeepers within their professional training is considered in the article. The structural elements and tasks of the sociocultural training as a pedagogical system are defined and analyzed. The opportunities of the sociocultural direction of the military education are revealed.